

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Σκέψεις πάνω σε μια φράση περί αδικίας

« χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὄπλα »

«το πιο ανυπόφορο πράγμα στη ζωή του ανθρώπου είναι η αδικία που διαθέτει όπλα»

[Αριστοτέλης, Πολιτικά Α2. 1253a 33-34]

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ: ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – Α΄ΦΑΣΗ

1. Σε ποιες περιπτώσεις έχετε πει στη ζωή σας: *είναι άδικο που...* (συμπληρώστε τη φράση)
2. Προσπαθήστε να κατανοήσετε και να αναδιατυπώσετε την αριστοτελική φράση, ώστε να γίνει σαφέστερο το νόημά της / το νόημα που έχει για εσάς.
3. Να αναφέρετε ιστορικά γεγονότα, κοινωνικά/καθημερινά συμβάντα, στα οποία θεωρείτε ότι διαπράχθηκε αδικία που διέθετε όπλα.¹
4. Αναζητήστε περιπτώσεις στις οποίες η ένοπλη βία έχει απεικονισθεί από καλλιτέχνες ή έχει καταγγελθεί από ανθρώπους του πνεύματος / **Σχολιασμός τεκμηρίων – συζήτηση**²
5. Ησίοδος, Έργα και ημέρα, 205-285

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=134&page=8

Αφού μελετήσετε το παρακάτω απόσπασμα, να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

- Με ποιο μύθο ο ποιητής παρουσιάζει τον ισχυρό και άδικο; Ο λαός χρησιμοποιεί αντίστοιχες αναλογίες, μεταφορές, παρομοιώσεις; Τί κοινό έχουν;³
- Με ποιες λέξεις αποδίδονται στο πρωτότυπο κείμενο οι λέξεις **δικαιοσύνη** και **αδικία** του μεταφρασμένου;⁴
- Ποιο είναι το αντίδοτο της αδικίας και ποια η σημασία του για την κοινωνία και τον ανθρώπινο πολιτισμό;⁵
- Να μελετήσετε το παρακάτω απόσπασμα και να καταγράψετε τις απόψεις του ποιητή.

Νῦν δ' αἶνον βασιλεῦσ' ἐρέω φρονέουσι καὶ αὐτοῖς·
 ᾧ δ' ἴρησ προσέειπεν ἀηδόνα ποικιλόδειρον,
 ὕψι μάλ' ἐν νεφέεσσι φέρων, ὄνυχεςσι μεμαρπῶς·
205 ἦ δ' ἔλεόν, γναμπτοῖσι πεπαρμένη ἀμφ'
 ὄνυχεςσι,
 μύρετο· τὴν ὃ γ' ἐπικρατέως πρὸς μῦθον ἔειπεν·
 «δαμονίη, τί λέληκας; ἔχει νύ σε πολλὸν ἀρείων·
 τῆ δ' εἷς ἦ σ' ἂν ἐγὼ περ ἄγω καὶ ἀοιδὸν ἐοῦσαν·
 δεῖπνον δ', αἶ κ' ἐθέλω, ποιήσομαι ἢ ἐ μεθήσω.
210 ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλη πρὸς κρείσσονα
 ἀντιφερίζειν·
 νίκησ τε στέρεται πρὸς τ' αἴσχεσιν ἄλγεα πάσχει.»
 ὡς ἔφατ' ὠκυπέτης ἴρηξ, ταυσιύπτερος ὄρνις.

Μα τώρα **μύθο** εγώ θα πω στους βασιλείς σοφοί κι ας είναι οι ίδιοι.
 Έτσι μίλησε το γεράκι στο αηδόني με τον πλουμιστό λαιμό
 σαν να το 'χε αρπάξει με τα νύχια του και το 'φερε ψηλά πολύ στα νέφη.
 Έκλαιγε εκείνο θλιβερά απ' τα γαμψά τα νύχια τρυπημένο,
 και το γεράκι υπεροπτικά το λόγο τούτο του 'πε:
 «Κακόμοιρο τι φωνάζεις; Κάποιος πολύ ανώτερός σου σε κρατά.
 Πας όπου τυχόν εγώ σε πάω, κι ας είσαι και τραγουδιστής.
 Αν θέλω δείπνο μου σε κάνω ή σ' αφήνω.
210 Δίχως μυαλό εκείνος που ίσως θέλει με δυνατότερους του
 ν' αναμετρηθεί.
 Χάνει τη νίκη και πλάι στην ντροπή και λύπες πάσχει.»
 Έτσι είπε το γοργόδρομο γεράκι, το μακροφτέρουγο πουλί.

Πέρση, εσύ στη **Δικαιοσύνη** υπάκουε, μην εξακολουθείς την **αδικία**.
 Είναι κακή η αδικία για τον ταπεινό θνητό, μα ούτε και ο ευγενής

¹ Θα αξιοποιηθούν στη Β΄ Φάση.

² Ομοίως.

³ Στόχος: να κατανοήσουν οι μαθητές/-τριες ότι η ανισορροπία δύναμης είναι η βάση της αδικίας.

⁴ Στόχος: να κατανοήσουν οι μαθητές/-τριες ότι η δικαιοσύνη και γενικά η αρετή είναι προϊόν της λογικής ικανότητας του ανθρώπου (ερμηνεία του εξηγητικού σχήματος: Άτη – αμαρτία – ύβρις – νέμεσις – τίσις – άτη)

⁵ Στόχος: να κατανοήσουν οι μαθητές/-τριες ότι η δικαιοσύνη και γενικά η αρετή έχει κοινωνικό χαρακτήρα (μέσα από πρόγραμμα κείμενα).

Ω Πέρση, σὺ δ' ἄκουε **Δίκης**, μηδ' ὕβριν ὄφελλε· ὕβρις γάρ τε κακὴ δειλῶ βροτῶ, οὐδὲ μὲν ἐσθλὸς

215 ῥηιδίως φερέμεν δύναται, βαρῦθει δέ θ' ὑπ' αὐτῆς

ἐγκύρσας ἄτησιν· ὁδὸς δ' ἐτέρηφι παρελθεῖν κρείσσων ἐς τὰ **δίκαια**· **δίκη δ' ὑπὲρ ὕβριος ἴσχει ἐς τέλος ἐξελθοῦσα**· παθῶν δέ τε νήπιος ἔγνω.

αὐτίκα γάρ τρέχει Ὀρκος ἅμα σκολιῆσι δίκησιν·

220 τῆς δὲ Δίκης ῥόθος ἐλκομένης ἦ κ' ἄνδρες ἄγωσιν δωροφάγοι, **σκολιῆς δὲ δίκης κρίνωσι θέμιστας**· ἦ δ' ἔπεται κλαίουσα πόλιν καὶ ἦθεα λαῶν, ἡέρα ἐσσαμένη, κακὸν ἀνθρώποισι φέρουσα, οἷ τέ μιν ἐξελάσωσι καὶ οὐκ ἰθεῖαν ἔνειμαν.

225 οἷ δὲ δίκας ξεινοῖσι καὶ ἐνδήμοισι διδοῦσιν ἰθείας καὶ μὴ τι παρεκβαίνουσι δικαίου, τοῖσι τέθηλε πόλις, λαοὶ δ' ἀνθέουσιν ἐν αὐτῇ· Εἰρήνην δ' ἀνά γῆν κουροτρόφος, οὐδέ ποτ' αὐτοῖς ἀργαλέον πόλεμον τεκμαίρεται εὐρύοπα Ζεὺς·

230 οὐδέ ποτ' ἰθυδίκησι μετ' ἀνδράσι λιμὸς ὀπηδεῖ οὐδ' ἄτη, θαλίης δὲ μεμηλότα ἔργα νέμονται. τοῖσι φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον, οὔρεσι δὲ δρυῖς ἄκρη μὲν τε φέρει βαλάνους, μέσση δὲ μελίσσας· εἰροπόκοι δ' ὄιες μαλλοῖς καταβεβρίθασι·

235 τίκτουσιν δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσιν· θάλλουσιν δ' ἀγαθοῖσι διαμπερές· οὐδ' ἐπὶ νῆων νίσονται, καρπὸν δὲ φέρει ζεῖδιωρος ἄρουρα. οἷς δ' ὕβρις τε μέμηλε κακὴ καὶ σχέτλια ἔργα, τοῖς δὲ δίκην Κρονίδης τεκμαίρεται εὐρύοπα Ζεὺς.

240 πολλὰ καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἀπηύρα, ὅστις ἀλιτραίνῃ καὶ **ἀτάσθαλα μηχανάεται**. τοῖσιν δ' οὐρανόθεν μὲν ἐπήγαγε πῆμα Κρονίων, λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμὸν, ἀποφθινύθουσι δὲ λαοὶ· οὐδὲ γυναῖκες τίκτουσιν, μινύθουσι δὲ οἴκοι

245 Ζηνὸς φραδμοσύνησιν Ὀλυμπίου· ἄλλοτε δ' αὔτε ἦ τῶν γε στρατὸν εὐρὺν ἀπώλεσεν ἦ ὁ γε τεῖχος ἦ νέας ἐν πόντῳ Κρονίδης ἀποτείνεται αὐτῶν.

Ἵ Βασιλῆς, ὑμεῖς δὲ καταφράζεσθε καὶ αὐτοὶ τήνδε **δίκην**· ἐγγὺς γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἐόντες

250 ἀθάνατοι φράζονται, ὅσοι **σκολιῆσι δίκησιν** ἀλλήλους τρίβουσι **θεῶν ὄπιν** οὐκ ἀλέγοντες. τρὶς γὰρ μύριοι εἰσὶν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ ἀθάνατοι Ζηνὸς φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων, οἷ ῥα φυλάσσουσιν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα,

255 ἡέρα ἐσσάμενοι, πάντη φοιτῶντες ἐπ' αἴαν. ἦ δέ τε παρθένος ἐστὶ Δίκη, Διὸς ἐκγεγαυῖα, κυδρὴ τ' αἰδοίη τε θεοῖς οἷ Ὀλυμπον ἔχουσιν, καὶ ῥ' ὀπότ' ἂν τίς μιν βλάβη σκολιῶς ὀνοτάζων, αὐτίκα πάρ Διὶ πατρὶ καθεζομένη Κρονίωνι

260 γηρύετ' ἀνθρώπων **ἀδίκων νόον**, ὄφρ' ἀποτεῖσθαι δῆμος ἀτασθαλίας βασιλέων, οἷ λυγρὰ νοέοντες ἄλλη παρκλίνωσι δίκας σκολιῶς ἐνέποντες. ταῦτα φυλασσόμενοι, βασιλῆς, ἰθύνετε μύθους, δωροφάγοι, σκολιῶν δὲ δικέων ἐπὶ πάγχυ λάθεσθε.

265 οἷ τ' αὐτῶ κακὰ τεύχει ἀνὴρ ἄλλω κακὰ τεύχων, ἦ δὲ κακὴ βουλή τῶ βουλευσάντι κακίστη. πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας καὶ νυ τὰ δ' αἶ κ' ἐθέλησ', ἐπιδέρκεται, οὐδέ ἐ λήθει οἶην δὴ καὶ τήνδε δίκην πόλις ἐντὸς ἔεργει.

270 νῦν δὴ ἐγὼ μῆτ' αὐτὸς ἐν ἀνθρώποισι δίκαιος

να την αντέξει εύκολα μπορεί, μα καταβάλλεται απ' αυτήν, όταν οι συμφορές τον βρίσκουν. Όμως υπάρχει από την άλλη οδός καλύτερη να την περάσεις που οδηγεί στο δίκαιο. Και η δικαιοσύνη νικά, στο τέλος σαν εμφανιστεί, την αδικία. Σαν πάθει ο ανόητος μαθαίνει. Γιατί αμέσως τρέχει ο Όρκος μαζί με τις κακοδικίες.

220 Και ταραχή σηκώνεται, όταν η Δικαιοσύνη σέρνεται όπου τυχόν την πάνε οι δωροφάγοι άντρες που κρίνουνε τα δίκαια με κρίσεις στρεβλές. Κι εκείνη κλαίγοντας ακολουθεί στην πόλη και τα μέρη που συχνάζουνε τα πλήθη ντυμένη με ομίχλη και φέρνει το κακό σε κείνους τους ανθρώπους που τη διώχνουν και δεν την απονέμουν ίσια. Μα όσοι απονέμουν κρίσεις δίκαιες στους ξένους και τους ντόπιους κι από του δίκαιου την οδό δεν παρεκβαίνουν, ακμάζει η πόλη τους κι ανθεί ο λαός σε τούτη. Ειρήνη που τα νιάτα τρέφει έχουν στη γη τους κι ούτε ποτέ ο Δίας που μακριά ηχεί πόλεμο σκληρό γι' αυτούς ορίζει.

230 Ούτε ο λοιμός σ' ανθρώπους έρχεται που δίκαια κρίνουν ούτε η καταστροφή, μα νέμονται στις ευχίες τούς καρπούς απ' τα χωράφια που φροντίζουν. Βιος πολύ σε τούτους φέρνει η γη και στα βουνά η βελανιδιά φέρνει στην άκρη των κλαδιών τα βελανίδια, στη μέση τα μελίσσια. Και τα πυκνότριχα αρνιά απ' το μαλλί βαραίνουν, γεννάν παιδιά οι γυναίκες τους που μοιάζουν στους γονείς τους. Ευδαιμονούν με τα αγαθά τους αδιάκοπα. Σε πλοία επάνω δεν ταξιδεύουν, μα η σιτοδότρα γη καρπό τούς δίνει.

Σ' εκείνους όμως που τους νοιάζει η αδικία η κακή και τ' άθλια έργα ορίζει τιμωρία ο Δίας που μακριά ηχεί, ο γιος του Κρόνου.

240 Πολλές φορές από έναν άνθρωπο κακό μια πόλη στο σύνολό της υποφέρει, αν αμαρτάνει αυτός και μηχανεύεται ανόσια έργα. Σ' αυτούς μεγάλη συμφορά απ' τον ουρανό στέλνει ο γιος του Κρόνου, λιμό συνάμα και λοιμό, κι οι άνθρωποι αφανίζονται. Ούτε οι γυναίκες τους γεννάν, μικραίνουν οι οικογένειες μ' απόφαση του Ολύμπιου Δία. Κι άλλοτε πάλι μεγάλη τους στρατιά αφανίζει ο γιος του Κρόνου ή τείχος ή πλοία τους στη θάλασσα εκδικείται.

Βασιλιάδες, κι εσείς επίσης την **τιμωρία** τούτη στοχαστείτε! Γιατί κοντά σας, ανάμεσα στους ανθρώπους, βρίσκονται θεοὶ

250 ἀθάνατοι και παρατηρούν εκείνους που μ' άδικες κρίσεις καταπονούν τον έναν ο άλλος, περιφρονώντας την τιμωρία των θεών. Γιατί επάνω στην πολύτροφη τη γη τρεις μύριοι ἀθάνατοι του Δία υπάρχουν φύλακες των θνητῶν ἀνθρώπων, που παραφυλάγουνε τις δίκες και τ' άθλια έργα, ντυμένοι ομίχλη, σ' όλη τη γη γυρνώντας. Μία παρθένα είναι η Δίκη, από το Δία γεννημένη, ένδοξη και αξιοσέβαστη απ' τους θεούς που εξουσιάζουνε τον Όλυμπο. Όταν κανείς τη βλάβπει και την κατηγορεί στρεβλά, αμέσως πάει και κάθεται πλάι στο Δία τον πατέρα της, το γιο του Κρόνου,

260 και απαγγέλλει τον άδικο των ανθρώπων νου, για να πληρώσει ο λαός τις αμαρτίες των βασιλιάδων του που στέκονται ολέθρια κι εκτρέπουνε το δίκαιο σ' άλλο δρόμο μ' άδικες αποφάσεις. Αυτά βασιλιάδες ν' αποφεύγετε, τις κρίσεις σας διορθώστε, δωροφάγοι, και τις στραβές τις δίκες σας ξεχάστε τις ολότελα.

265 Στον ίδιο του τον εαυτό κάνει κακό ο άνθρωπος που κάνει κακό σε άλλον και η κακή η σκέψη για εκείνον που τη σκέφτηκε είναι η πιο κακή. Όλα τα βλέπει του Δία ο οφθαλμός κι όλα τα νιώθει, και βέβαια και τούτα ακόμη τα παρατηρεί, αν το θελήσει, ούτε και του ξεφεύγει τι είδους δίκαιο είναι αυτό που η πόλη εντός της κλείνει.

270 Μακάρι τώρα εγώ, ούτε ο ίδιος ούτε ο γιος μου, δίκαιος να 'μουνα στους ανθρώπους μέσα, **αφού σου βγαίνει σε κακό να είσαι δίκαιος, αν**

<p>εἶην μήτ' ἐμὸς υἱός, ἐπεὶ κακὸν ἄνδρα δίκαιον ἔμμεναι, εἰ μείζω γε δίκην ἀδικώτερος ἔξει. ἀλλὰ τὰ γ' οὐ πω ἔολπα τελεῖν Δία μητιόεντα. Ω Πέρση, σὺ δὲ ταῦτα μετὰ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν 275 καὶ νυ δίκης ἐπάκουε, βίης δ' ἐπιλήθεο πάμπαν. τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων, ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσὶ καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς ἔσθην ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶ μετ' αὐτοῖς· ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη 280 γίνεται· εἰ γάρ τις κ' ἐθέλη τὰ δίκαι' ἀγορευῆσαι γινώσκων, τῷ μὲν τ' ὄλβον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς· ὅς δέ κε μαρτυρήσιν ἐκὼν ἐπίορκον ὁμόσσας ψεύσεται, ἐν δὲ δίκην βλάψας νήκεστον ἀασθῆ, τοῦ δέ τ' ἀμαυροτέρη γενεὴ μετόπισθε λέλειπται· 285 ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.</p>	<p>βρίσκει δικαίωση μεγαλύτερη ο περισσότερο άδικος. Μα ελπίζω πως αυτά ο Δίας ο συνετός εις πέρας δε θα φέρει ακόμη. Πέρση, εσύ στο νου σου βάλ' τα αυτά, δώσε στο δίκαιο προσοχή και ξέχνα ολότελα τη βία. Αφού ο γιος του Κρόνου τούτο το νόμο στους ανθρώπους όρισε: από τη μια τα ψάρια και τ' αγρίμια και τα πετούμενα πουλιά να τρων το ένα τ' άλλο, μια και δικαιοσύνη ανάμεσά τους δεν υπάρχει. Μα στους ανθρώπους έδωσε το δίκαιο που είναι άριστο πολύ. 280 Αν κανείς ξέρει το δίκιο και θέλει να το πει, σε τούτον ο Δίας που μακριά ηχεί του δίνει ευδαιμονία. Μα όποιος ψέματα θα πει στη μαρτυρία του, αφού ψευδόρηκε εκούσια, και τη δικαιοσύνη έβλαψε κι αγιάτρευτα αμάρτησε, τούτου η γενιά αφανέστερη στο μέλλον θ' απομείνει. Μα του ανθρώπου που τηρεί τον όρκο του η γενιά καλύτερη στο μέλλον.</p>
--	---

6. Δραστηριότητα: Αναζητήστε περιπτώσεις στις οποίες η ένοπλη βία έχει απεικονισθεί από καλλιτέχνες ή έχει καταγγεληθεί από ανθρώπους του πνεύματος.